

Павелко Ю. Р.,
асpirант кафедри кримінального права і процесу
Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

**ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ,
ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАРАЖЕННЯМ ВІРУСОМ ІМУНОДЕФІЦИТУ ЛЮДИНИ
ЧИ ІНШОЮ НЕВІЛІКОВНОЮ ІНФЕКЦІЙНОЮ ХВОРОБОЮ
АБО ВЕНЕРИЧНОЮ ХВОРОБОЮ**

**FEATURES OF BEGINNING OF PRE-TRIAL INVESTIGATION ARE
ON THE CRIMES RELATED TO INFECTION OF IMMUNODEFICIT OF MAN
OR OTHER INCURABLE INFECTIOUS DISEASE OR VENEREAL ILLNESS VIRUS**

Стаття присвячена визначенню особливостей початку досудового розслідування злочинів, пов'язаних із зараженням вірусом імунодефіциту людини чи іншою невіліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою та умов ефективності розслідування на вказаному етапі.

Ключові слова: початок досудового розслідування, кримінальне провадження, злочини, пов'язані із зараженням ВІЛ, початковий етап розслідування.

Статья посвящена определению особенностей начала досудебного расследования комплекса преступлений, которые связаны с заражением ВИЧ-инфекцией или иным инфекционным, венерическим заболеванием и условий эффективности такого расследования на указанной стадии.

Ключевые слова: начало досудебного расследования, предварительное расследование, преступления, связанные с заражением ВИЧ, начальный этап расследования.

The article is sanctified to determination of features of beginning of pre-trial investigation on the crimes related to the infection of immunodeficit of man or other incurable infectious disease or venereal illness a virus and terms of efficiency of investigation on the indicated stage.

Key words: beginning of pretrial investigation, criminal realization, crimes are related to the infection of HIV, initial stage of investigation.

Постановка проблеми. У теорії кримінального процесу діяльність органів досудового розслідування, прокуратури і суду щодо розслідування кримінальних правопорушень поділяється на етапи, які називаються стадіями кримінального процесу. З огляду на те, що першою стадією кримінального процесу є досудове розслідування, з якого виникають кримінально-процесуальні відносини між учасниками кримінального процесу, питання початку досудового розслідування за новим Кримінальним процесуальним кодексом (далі – КПК) України, безперечно, є актуальним. Особливо актуальним воно нам видається у контексті нашого дослідження, так як специфічні риси, притаманні процесу його розслідування, досить яскраво виявляють себе вже на його початку.

Першим важливим моментом, який впливає на ефективність майбутнього розслідування досліджуваної категорії злочинів, є його залежність від зібраної у процесі пошукової діяльності слідчих, оперативних працівників та інших суб'єктів інформації, яка є безпосереднім доказом кримінального діяння.

Другим виступає те, що ці злочини нерідко вчиняються у сукупності із згвалтуванням (ст. 152 КК України) – 21%, під час розбою (ст. 187 КК України) – 6%, насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом (ст. 153 КК України) – 3%, створенням або утриманням місць роз-

пусти і звідництвом (ст. 302 КК України) – 1,5%, проституцією (ст. 303 КК) – 15%.

Третім є те, що значна кількість цих злочинів латентна. Це «ускладнює роботу органів внутрішніх справ, негативно впливає на авторитет та об'ективність судочинства, демократичні основи суспільства» [1, с. 158].

Саме тому слідчий під час внесення відомостей про злочин проводить лише попередню правову кваліфікацію злочинів, що передбачено п. 5 ч. 4 ст. 214 КПК України. Все це зумовлює окремі алгоритми поведінки слідчого на початку досудового розслідування досліджуваних нами злочинів, що, звісно, потребує аналізу та усвідомлення як теоретиків, так і практиків з метою удосконалення існуючих тактичних, правових та складових розслідування таких злочинів.

Означене і зумовило вибір теми наукового пошуку у рамках наукової статті та дало можливість сформувати мету статті, яка полягає у визначенні особливостей початкового етапу розслідування злочинів, пов'язаних із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невіліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою та надання рекомендацій щодо удосконалення методики їх розслідування на вказаному етапі.

Виклад основного матеріалу. На думку таких вчених, як А.В. Іщенко, І.П. Красюк, В.В. Матвієнко,

розслідування таких злочинів має свої особливості та специфіку, які детерміновані своєрідністю нормативного регулювання цієї діяльності, її суб'єктами, метою та іншими обставинами. Згадані науковці наголошують на тому, що з позицій криміналістики розслідування злочинів є, мабуть, найбільш складним та своєрідним видом діяльності у структурі боротьби зі злочинністю. Вивчення практики розслідування злочинів як специфічної діяльності та методики розслідування злочинів як розділу криміналістики дає підстави для роздумів щодо складності та специфічності розслідування злочинів [2, с. 5–7].

По-перше, розслідування злочинів завжди спирається на норми кримінального права. З огляду на це, як діяльність воно починається тоді, коли порушуються норми кримінального права. Для підтвердження своїх слів вони спираються на праці таких видатних учених-криміналістів, як С.І. Тихенко [3], І.М. Лузгіна [4; 5], О.Н. Колесниченко [6; 7].

Так, С.І. Тихенко відзначав, що «слідчий не займається розслідуванням у справі «взагалі», а встановлює обставини, за яких було скроєно злочин, шляхом розслідування фактів, які маючи кримінально-правове значення, доводять наявність у діях винуватого складу злочину, а також обставини, які обтяжують або пом'якшують відповідальність. Оскільки ознаки складу злочину, визначені кримінальним законом, мають дуже суттєве значення для проведення слідчим розслідування, вони, природно, повинні мати і мати таке ж велике значення для теоретичних розробок у галузі методики розслідування злочинів окремих видів» [3, с. 180].

І.М. Лузгін писав про безпосередню залежність розслідування окремих видів злочинів від об'єктивних особливостей злочину, що розслідується, його юридичних ознак та умов сконення [5, с. 9–10].

О.Н. Колесниченко зазначив, що визначальну роль у розслідуванні та його методиці відіграє кваліфікація злочину, яка дозволяє встановити конкретні завдання розслідування, що своєю чергою впливає на використання тих чи інших методів. Положення кримінального права допомагають правильно визнати обставини, які піддягають розгляду в ході розслідування злочинів. [7, с. 5].

По-друге, специфічність розслідування злочинів полягає в тому, що ця діяльність, на відміну від інших видів діяльності, найбільш жорстко врегульована нормами кримінального процесуального права. Із цього приводу Р. Белкін пише, що кримінально-процесуальний закон встановлює загальну процедуру розслідування, дає вичерпний перелік слідчих дій, за допомогою яких здійснюється розслідування, межі їх проведення, визначає загальну формулу предмета доказування, мету розслідування [8, с. 343–348].

У зв'язку з цим доречно звернути увагу на відомі, але надзвичайно важливі обставини. Йдеться про те, що розслідування злочинів врегульовано нормами кримінального процесуального права дуже детально. Визначено з якою метою, хто, у які терміни, стосовно кого проводить розслідування, як

може бути здобута інформація, з яких джерел, ким, як, за яких умов зафікована, хто може взяти участь у цій діяльності, у яких межах та інші обставини.

Так, ч. 1 ст. 214 КПК України передбачено, що слідчий невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинений злочин або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення злочину, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування. Досудове розслідування, відповідно до ч. 2 ст. 214 КПК України, розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Загальновідомо, що необхідно умовою для початку кримінального провадження є наявність передбачених законом приводів та підстав. Н.В. Жогін, Ф.Н. Фаткулін зазначають, що привід законодавець розуміє як юридичні факти, які обумовлюють право й обов'язки органів прокуратури, досудового слідства та суду розглядати відомі їм відомості про злочини та прийняти щодо них у межах своєї компетенції рішення про порушення справи або відмовити в порушені. Підстава – конкретні фактичні дані про наявність злочинного діяння та відсутність передбачених у законі обставин, які є перевіпою кримінальному судочинству [9, с. 68].

Приводи для початку кримінального провадження по злочинам, пов'язаним із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою, передічено в ст. ст. 130, 131, 133 КК України та в ст. ст. 208, 214, 276 КПК України. Аналіз судово-слідчої практики дозволив виявити найбільш типові приводи для кримінального провадження по ст. ст. 130, 131, 133 КК України, а саме:

1) письмова заява окремих громадян. Узагальнення й аналіз кримінальних справ періодом з 1997 по 2012 рр. та матеріалів кримінального провадження з листопада 2012 р. про зараження ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою дозволив виявити, що кількість громадян, які подали заяви і надалі визнані потерпілими – 83,5%. Водночас заяви від громадян у 80,5% випадках надходили до правоохранних органів через тривалий час після його вчинення;

2) заяви або повідомлення підприємств, установ, організацій, посадових осіб, представників влади, громадськості у 30 матеріалах (15%);

3) безпосереднє виявлення правоохранними органами ознак злочину стало приводом для досудового розслідування – 1,5%] [1, с. 157–158].

Про ознаки злочинів, передбачених ст. ст. 130, 131, 133 КК України, свідчать фактичні дані про вчинення ВІЛ-інфікованою особою чи особою хвоюю на будь-яку іншу невиліковну інфекційну хворобу або на венеричну хворобу чи СНІД або особами, передбаченими в ст. 131 КК України, дії, в результаті яких інша особа була свідомо піддана небезпеці зараження цими хворобами чи ВІЛ-інфекцією. У процесі перевірки встановлюється, чи є особа

ВІЛ-інфікованою або ж інфікована іншою невиліковною інфекційною хворобою, чи хворіс на СНІД або будь-яку венеричну хворобу, чи відомо їй про наявність у неї хвороби чи інфекції, чи вчинила вона злочинне діяння та чи була інша особа в результаті цього діяння свідомо піддана небезпеці зараження ВІЛ-інфекцією або ж інфікована іншою невиліковною інфекційною хворобою, чи фактично заражена ВІЛ-інфекцією або іншою невиліковною інфекційною хворобою чи венеричною хворобою.

Як доводить практика, первинна інформація про ознаки злочинів, передбачених ст. ст. 130, 131, 133 КК України не завжди містить достатньо даних. Саме тому стосовно злочинів цієї категорії завжди виникають питання щодо складності кваліфікації.

Питання про складність попередньої кваліфікації злочинів неодноразово розглядалось вченими та практичними працівниками. В.Г. Лукашевич, А.І. Сергєєв, О.П. Темушкин вважали, що така обмежена за змістом кваліфікація повинна проводитися лише за об'єктом та об'єктивною стороною злочину [10, с. 201; 11, с. 131; 12, с. 225]. Л.М. Лобойко висловив думку, що достатньо двох ознак – супільна небезпека і протиправність [13, с. 86].

Гадаємо, що не складно кваліфікувати злочин відповідно до ч. 1 ст. 130 КК України за об'єктом та об'єктивною стороною, яка передбачає свідоме поіддання іншої особи небезпеці зараження ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою, що є небезпечною для життя людини, оскільки він належить до формальних складів та визнається закінченим із моменту вчинення зазначених дій, тобто у цьому разі необхідно встановити саме злочин.

Кваліфікування за об'єктом та об'єктивною стороною відповідно до ч. ч 2, 4 ст. 130 КК України, які встановлюють кримінальну відповідальність за зараження та умисне зараження іншої особи ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою особою, яка знала про те, що вона є носієм цього вірусу, та відповідно до ч. 1 ст. 131 КК України, яка передбачає, що зараження означеними хворобами настає у разі неналежного виконання медичним, фармацевтичним або іншим працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного ставлення до них, та за ст. 133 КК України, склад злочину якої полягає у зараженні іншої особи венеричною хворобою, дуже складне.

Зважаючи на наслідки зараження ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною або венеричною хворобою, кваліфікуючі ознаки можуть бути визначені: по-перше, у деяких випадках лише в процесі медичного дослідження; по-друге, робити висновок про ступінь тяжкості зараження ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою за окремими кваліфікуючими ознаками можна лише після визначення остаточного результату. Наприклад, до тяжких наслідків законодавство відносить смерть людини, втрату будь-якого органу або його функцій, психічну хворобу або інший розлад здоров'я, поєднаний зі

стійкою втратою працевздатності не менш як на одну третину, переривання вагітності.

Ступінь тяжкості від зараження венеричною хворобою визначається судово-медичною експертизою.

Отже, між суспільно небезпечним діянням, у процесі якого особа захворіла на ВІЛ-інфекцію чи іншу невиліковну інфекційну хворобу або венеричну хворобу, та визначенням остаточним результатом, який має значення для кваліфікації діяння, є певний проміжок часу. Отже, розпочинати досудове розслідування за ознакою об'єктивної сторони злочину не завжди можливо.

Водночас стадія досудового розслідування – це не тільки початок проведення розслідування злочину, але і заходи щодо виявлення, отримання та оцінки достатнього масиву необхідної інформації про механізм вчинення злочину та подію загалом. Треба погодитись з А.Ф. Волобуєвим, який вважає, що основним результатом такої розумової роботи є прийняття відповідних процесуальних і організаційних рішень, утворення сприятливих умов для початку розслідування, а іноді й усього його ходу [14, с. 89].

Отже, перспектива успішного формування джерел доказової бази залежить від правильного зібрання та аналізу даних і визначення на їх основі обґрунтованих напрямів розслідування. Тому важливе місце на цій стадії відводиться питанням збирання матеріалів, перевірки заяв, повідомлень та іншої інформації про зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою, оскільки їх доказове значення проявляється не тільки у формальному відображені приводів та підстав для початку досудового розслідування або відмові у ньому, але і є відправним пунктом для організації розслідування злочину.

Зазначимо, що матеріалу, який слідчий отримує на самому початку досудового розслідування по цим злочинам, завжди недостатньо, у невідкладних випадках може бути проведений огляд місця події, що передбачено ч.3 ст. 214 КПК України.

Оцінка даних з погляду їх повноти і достовірності розпочинається з моменту отримання інформації про вчинення злочину і триває упродовж усього досудового розслідування.

Досить часто на самому початку стадії досудового розслідування за ознаками злочину, передбаченого ст. ст. 130, 131, 133 КК України, органи, які проводять досудове розслідування, стикаються з низкою об'єктивних і суб'єктивних факторів, що суттєво впливають на якість і подальшу перспективність розслідування.

До об'єктивних факторів слід віднести значний проміжок часу між зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною або венеричною хворобою та повідомленням про цей факт правоохоронним органам. Це пояснюється специфікою вчинення таких злочинів, а саме їх латентністю, оскільки зараження найчастіше відбувається під час статевого контакту, і потерпілій особі соромно про це зізнатися. Ще важче довести зараження

ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною або венеричною хворобою під час проведення медичних маніпуляцій. Наведені фактори суттєво впливають на якість збирання доказового матеріалу досудового розслідування та значно ускладнюють відтворення картини подій.

Зокрема, про виявлення матеріальних слідів злочину, що утворилися на місці зараження ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною або венеричною хворобою, можна говорити лише за умови їх поєднання з іншими злочинами, передбаченими ст. ст. 152, 153, 187, 302, 303 КК України, але й вони під дією зовнішніх чинників можуть значно видозмінюватись або зникати. До їх числа слід віднести: а) фактори природного впливу або погодні умови (дощ, вітер, сніг, спека); б) активні дії злочинців із прихованням слідів; в) дії сторонніх осіб, які можуть, викинути сміття, інші дії, які можуть привести до втрати слідів злочину.

До суб'єктивних факторів можна віднести: 1) недостатній рівень криміналістичних знань про механізм злочину в осіб, які проводять досудове розслідування та організаційні заходи; 2) неефективне використання всіх криміналістичних і тактичних засобів виявлення слідів на місці проведення слідчого огляду місця події. Важливо підкреслити, що йдеться про поширену негативну практику проведення поверхневого, а в деяких випадках неповного огляду місця події з фіксацією у протоколі загальних об'єктів без їх деталізації та вивчення;

3) відсутністю чітко визначеного планування та організації взаємодії слідчого з особами, які володіють спеціальними знаннями та залучені до огляду місця події, що суттєво впливає на отримання повного та об'єктивного відображення обстановки місця вчинення злочину, його фіксації в протоколі; 4) неналежний рівень взаємодії та узгодженості сумісних дій слідчого з оперативними підрозділами під час проведення досудового розслідування [14, с. 65].

Отже, на початку досудового розслідування під час прийняття заяви від потерпілої особи потрібно встановити повне коло осіб, у яких зібрати детальні пояснення про злочин та його наслідки.

Висновки. На підставі систематизації наукових праць вчених та узагальненні матеріалів досудового розслідування за ознаками зараження ВІЛ-інфекцією чи іншою інфекційною невиліковною хворобою або венеричною хворобою необхідно звертати увагу на встановлення фактичних ознак складу злочину.

У більшості випадків час виявлення наслідків злочину не співпадає з часом вчинення злочину, що пов'язано з інкубаційним періодом та виявленням цих хвороб.

Основна кількість кримінальних справ та матеріалів кримінального провадження по злочинам, передбаченим ст.ст. 130, 131, 133 КК України, порушуються на підставі заяв та повідомлень, що надходять від потерпілих та під час безпосереднього виявлення ознак злочину правоохоронними органами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Манукова Л.Ю. Процесуальні та криміналістичні особливості провадження досудового розслідування за злочинами, пов'язаними із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншими невиліковними інфекційними хворобами або венеричними хворобами / Держава та регіон. Науково-виробничий журнал. – Серія: Право. – 2013. – № 2(40). – С. 157–162.
2. Іщенко А.В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування злочинів / А.В. Іщенко, І.П. Красюк, В.В. Матвієнко. – К. : НАВСУ, 2002. – 212 с.
3. Тихенко С.И. Борьба с хищениями социалистической собственности, связанными с подлогом документов / С.И. Тихенко. – К., 1959. – 385с.
4. Лузгин И.М. К вопросу о теории криминалистического моделирования. Актуальные проблемы советской криминалистики/ И.М. Лузгин. – М. Всесоюз. ин-та по изуч. причин и разраб. мер предупреждения преступности, 1980. – С. 48 – 60.
5. Лузгин И.М. Расследование как процесс познания / И.М. Лузгин. – М., –1969. – 178с.
6. Колесниченко А.Н. Научные и правовые основы методики расследования отдельных видов преступлений: дис. ... д-ра юрид. Наук : 12.00.09 / А.Н. Колесниченко. – Харьков, 1967. – 509 с.
7. Колесниченко А.Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений : Текст лекции / А.Н. Колесниченко. – Харьков : Юрид. ин-т, 1976. – 28 с.
8. Белкин Р.С. Введение в методику отдельных видов преступлений. Криминалистика / Р.С. Белкин ; под ред. А.И. Винберга. – М., 1959. – 510 с.
9. Жогин Н.В. Предварительное следствие в советском уголовном процессе. Изд-во «Юридическая литература» / Н.В. Жогин, Ф.Н. Фаткуллин. – М. 1965 – 308 с.
10. Лукашевич В.З. Возбуждение уголовного дела // Советский уголовный процесс / [Алексеев Н.С., Баstrykin A.И., Даев В.Г. и др.] ; под ред. А.С. Алексеева, В.З. Лукашевича. – Л. Изд-во: «Ленинградского ун-та», 1989. – С. 195–208.
11. Сергеев А.И. Возбуждение уголовного дела // Советский уголовный процесс. Учебник / А.И. Сергеев ; под ред. В.П. Божьева. – М. : Юрид. лит., 1990. – С. 118–143.
12. Темушкин О.П. Возбуждение уголовного дела // Уголовный процесс. Учебник для вузов / О.П. Темушкин ; под общей ред. проф. Лукинської П.А. – М. Юрістъ, 1995. – С. 220 – 232.
13. Лобойко Л.Н. Актуальные проблемы доследственного уголовного процесса : дис. ... канд. юр. наук. 12.00.09 / Л.Н. Лобойко. – Х., 1997. – 209 с.
14. Волобуєв А.Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва / А.Ф. Волобуєв. – Х. : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 336 с.